

Uşaq hüquqlarının müdafiəsi - dövlətin prioritet istiqamətlərindəndir.

Uşaqların əsl şəxsiyyət və vətəndaş kimi formalaşması üçün cəmiyyət də, dövlət də ailə də, məsuliyyət daşıyır. Çünki, uşaq ailənin davamçısı olduğu kimi, dövlətin də gələcəyidir. Buna görə də Azərbaycanda uşaq məsələlərinə dövlət tərəfindən həmişə diqqət yetirilir və prioritet istiqamət təşkil edir. Uşaqların böyüməsi, inkişaf etməsi bir dövlətin deyil, bütövlükdə bəşəriyyətin qarşısında dayanan mühüm məsələdir. Beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən XX əsrin 50-ci illərindən başlayaraq uşaqlara, onların qayğı və problemlərinə xüsusi diqqət ayrılmışdır.

Uşaq hüquqlarının tam təmin edilməsi, problemlərinin ardıcıl həlli ölkəmizdə bu sahədə həyata keçirilən dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən birini təşkil edir. Respublikamızın sürətli iqtisadi inkişafı sosial problemlərin həlli üçün etibarlı

zəmin yaradır. Bu baxımdan, son illərdə uşaqların sağlamlığının möhkəmləndirilməsi, onların müasir tələblər səviyyəsində təhsil alması üçün lazımı şəraitin təmin edilməsinə yönəlmiş mühüm addımlar atılmaqdadır. Təsadüfi deyil ki, qlobal iqtisadi böhran fonunda 2009-cu il möhtərəm Prezidentimiz tərəfindən «Uşaq ili» elan edilmişdi. Bu, uşaq siyasəti istiqamətində əlavə tədbirlərin həyata keçirilməsinə geniş imkanlar açır, dövlət orqanlarının və vətəndaş cəmiyyətinin diqqətinin bir daha uşaqların problemlərinə cəlb etmək baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. Eyni zamanda, 2009-2011-ci illər ərzində BMT-nin Əhali Fondu və Heydər Əliyev Fondu ilə birgə keçirdiyi Ümumrespublika Uşaq Forumları da uşaqların

hərtərəfli inkişafı, elmi-mədəni biliklərə yiyələnməsi, milli-mənəvi dəyərləri mənimsəməsi baxımından diqqətəlayiqdir. Proses uğurla davam etdirilir və III Ümumrespublika Uşaq Forumunun keçirilməsi cari ilə təsadüf edir.

Uşaqların keyfiyyətli təhsil və yüksək standartlara cavab verən tibbi xidmətlərlə təmin edilməsi, hərtərəfli qayğı ilə əhatə olunması, yüksək mənəvi və sosial mühitdə böyüməsi üçün zəruri şəraitin yaradılması, şəxsiyyət və layiqli vətəndaş kimi formalaşması Azərbaycan Respublikasının dövlət uşaq siyasətinin başlıca prinsiplərindəndir.

Əsası Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş, bu gün isə möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi dövlət uşaq siyasəti artıq milli strategiya kimi formalaşmışdır. Son illər uşaqların sağlamlıqlarının möhkəmləndirilməsi, onların müasir tələblər səviyyəsində təlim-tərbiyəsinin daha da yüksəldilməsi üçün lazımi şərait yaradılmış, bu istiqamətdə mühüm tədbirlər reallaşdırılır.

Bu siyasətin davamı olaraq son illərdə Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev və ölkənin Birinci Xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, millət vəkili Mehriban xanım Əliyevanın uşaq məsələlərinə diqqəti bu sahəyə qayğının daha da artmasına səbəb olmuşdur. Heydər Əliyev Fondu uşaqların hərtərəfli inkişafı, onların yüksək standartlara cavab verən təhsil və tibbi xidmətlərlə təmin olunması, uşaq problemlərinin həlli istiqamətində önəmli layihələr həyata keçirməkdədir. On illik fəaliyyəti ərzində bu Fondunun ölkəmizdə ailələrin, qadınların və uşaqların həyat tərzinin yeni mühitə uyğunlaşması və transfer etməsi istiqamətində gördüyü işləri, verdiyi tövhələri xüsusi qeyd etmək lazımdır. Bu təşkilatın iştirakı ilə reallaşan təhsil, mədəniyyət, səhiyyə, humanitar, ekoloji layihə və aksiyalarının hər birinin içərisində uşaqlarla bağlı problemlərin həllinə dəstək olmaq ideyası önəmli yer tutur. Heydər Əliyev Fondunun xeyirxahlığa dayanan təşəbbüsləri böyük bir uğurla Azərbaycanın sərhədlərini aşır və bütün dünyada vətənimizin xoş məramının rəmzinə çevrilir.

Hazırda uşaqların dövlət qayğısı ilə təmin edilməsi, qəyyumluq, himayə, yetkinlik yaşına çatmayanların hüquqlarının müdafiəsi orqanlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi daim diqqət tələb edən sahələrdir. Bundan əlavə, uşaqlara göstərilən tibbi yardımın keyfiyyətinin artırılması, uşaq ölümü hallarının azaldılması, uşaqlar arasında xəstəliklərin profilaktikası, yüksək səviyyəli ümumi orta təhsilin təmin edilməsi və təhsil sistemində nəzarətin həyata keçirilməsi də diqqət mərkəzindədir. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların intellektual, fiziki və psixoloji inkişafının, onların şəxsiyyətinin hərtərəfli formalaşmasının və məktəbə hazırlanmasının təmin edilməsi, uşaqların yaradıcılıq mühitində böyüməsi və idmanla məşğul olması üçün zəruri şəraitin yaradılması prioritet istiqamətlər sırasındadır. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara, habelə aztəminatlı, çoxuşaqlı, qaçqın və məcburi köçkün ailələrindən olan uşaqlara dövlət qayğısının göstərilməsi də önəm daşıyır.

Ölkəmizdə uşaq hüquqları ilə bağlı güclü qanunvericilik bazası mövcuddur. Azərbaycan Respublikası 1991-ci ildə öz müstəqilliyini elan etdikdən sonra 1992-ci ildə BMT-nin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasına, 2002-ci ildə Konvensiyanın 2 Əlavə Protokoluna qoşulmuşdur. 1998-ci ildə BMT-nin Uşaq Hüquqları Haqqında Konvensiyasının müddəalarını özündə əks etdirən Azərbaycan Respublikasının Uşaq Hüquqları haqqında Qanunu qəbul olunmuşdur. Bu illər ərzində mütəmadi olaraq milli qanunvericilik və normativ-hüquqi aktlar təkmilləşdirilmiş, uşaq hüquqlarının müdafiəsi, normal formalaşması, sağlam böyüməsinə yönəlmiş bir çox Dövlət Proqramları, Tədbirlər Planları qəbul edilmişdir.

Bu proqramlar uşaqların hüquq və maraqlarının müdafiəsi, vahid dövlət uşaq siyasətinin formalaşdırılması, bu siyasətin tənzimlənməsi, həyata keçirilməsinin təmin edilməsi, uşaqların fiziki, əqli, mənəvi, əxlaqi və sosial inkişafı üçün lazımi həyat səviyyəsinin təmin olunması sahəsində milli konsepsiyasını inkişaf etdirməyə yönəlmişdir.

Uşaq sahəsində mövcud problemlərdən ən aktualı hesab edilən erkən nikah probleminin həlli məqsədilə 2011-ci ildə Milli Məclisdə Ailə Məcəlləsinə

əlavə və dəyişiklik edilərək qızların nikah yaşının 17-dən 18-ə qaldırılmışdır. Eyni zamanda Cinayət Məcəlləsinə 176-1. maddə əlavə edilmişdir ki, bu maddədə qadını nikaha daxil olmağa məcbur etmə iki min manatdan üç min manatadək miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Eyni əməllər nikah yaşına çatmayan şəxs barəsində törədildikdə üç min manatdan dörd min manatadək miqdarda cərimə və ya dörd ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. 2010 –cu ildə “Məişət zorakılığının qarşısının alınması” haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmişdir. Qanun məişət zorakılığından zərər çəkmiş şəxslərin sosial müdafiəsi, hüquqi yardımla təmin edilməsi, habelə məişət zorakılığına səbəb olan halların aradan qaldırılması istiqamətində həyata keçirilən tədbirləri müəyyən edir və tənzimləyir.

Azərbaycan ərazilərinə Ermənistan dövləti tərəfindən edilən təcavüzü indi beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən tanınır. Lakin reallıq bundan ibarətdir ki, bir neçə onillik ərzində Dağlıq Qarabağ probleminin ədalətli həlli dünyə düşüb. Dövlətimiz real şəraitdə tarixi torpaqlarını, dədə-baba yurdlarını itirən insanlara maddi, mənəvi dəstək olmaq üçün lazım olan bütün tədbirləri görür, qaçqın və məcburi köçkün ailələri, xüsusən bu vəziyyətlə üzləşən uşaqların həyatını yaxşılaşdırmaq, vətənin daim onların yanında olduğunu hiss etdirmək üçün bütün lazımı tədbirləri həyata keçirir. Bununla bağlı 2014-cü ildə “Uşaqlar müharibənin günahsız qurbanlarıdır” adlı kitab çap olunmuşdur. Bu kitabın hazırlanmasında əsas məqsəd müharibə nəticəsində həlak olmuş, itkin düşmüş, valideynlərini itirmiş və əlil olmuş uşaqların qarşısında az da olsa mənəvi borcumuzu yerinə yetirmək olmuşdur. Bununla belə inanırıq ki, bu problemin həlli ilə əlaqədar ölkə rəhbərinin apardığı siyasət ən yaxın zamanda özünün ədalətli həllini tapacaq, erməni təcavüzünün nəticəsində pozulan uşaq hüquqları bərpa ediləcək.

Hazırda uşaq hüquqları sahəsində uğurların olmasına baxmayaraq, təəssüf ki, bir sıra problemlər hələ də öz həllini gözləyir.

Əlillik uşaq və ailələrin üzləşdiyi ən ağır mənəvi və fiziki problemlərdən biridir. Tədqiqatlar göstərir ki, bu problem ailələrin dağılması və uşaqların internat müəssisələrinə düşməsinin əsas səbəblərindən birini təşkil edir. Bu gün Azərbaycanda rəsmi qeydiyyatda olan altmış iki mindən çox uşaq müxtəlif formalı xəstəlik və onların ağır nəticələri üzündən əlilliyə məruz qalmışdır. BMT-nin “Əlilliyi Olan İnsanların Hüquqları Haqqında Konvensiya”sı 2008-ci ildə Azərbaycan Hökuməti tərəfindən ratifikasiya edilmişdir. Qeyd etməliyəm ki, ölkədə əlilliyi olan insanlar üçün daha geniş və bərabər imkanların təmin olunması istiqamətində mühüm sosial layihələr həyata keçirilir.

Valideyn himayəsindən məhrum olan uşaqların dövlət qayğısı ilə təmin edilməsi, qəyyumluq, himayə, yetkinlik yaşına çatmayanların hüquqlarının müdafiəsi daim diqqət tələb edən sahələrdir. Azərbaycan Respublikasında dövlət uşaq müəssisələrindən uşaqların ailələrə verilməsi (De-institusionalizasiya) və alternativ qayğı Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidenti Sərəncam imzalamışdır. Dövlət tərəfindən aztəminatlı ailələrə ünvanlı sosial yardımların verilməsi, yeni iş yerlərinin açılması və alternativ xidmətlərin təşkili nəticəsində uşaq evlərində və internat məktəblərində valideyin himayəsindən məhrum uşaqların sayı üç min dörd yüz yetmişə enmişdir.

2012-ci il may ayının 8-də qəbul edilmiş “Uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsinə dövlət nəzarəti Qaydası” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir. Həmin qaydalar çərçivəsində bütün dövlət qurumları arasında koordinasiya və nəzarət sistemi təkmilləşdirilmişdir. Dövlət müəssisələrində uşaqların qidalanma, nəzarət, təhlükəsizlik, zorakılığa məruz qalma və digər məsələlərlə bağlı monitoring aprılır, nəticələr araşdırılır. “Məişət zorakılığının, onun şahidi olmuş uşaqların sağlamlıqlarına və sosial həyatlarına göstərdiyi təsirlərin tədqiqi” mövzusunda sorğu keçirilmiş və onun yekunları müzakirə edilmişdir. Eyni zamanda, uşaq əməyi problemi ilə bağlı fəaliyyətlərin əlaqələndirilməsi sahəsində Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən

“Uşaq əməyinin istismarının qarşısının alınması sahəsində Birgə Tədbirlər Planı (2013-2015-cı illər)”nın layihəsi imzalanmışdır.

Erkən nikah və qız uşaqlarının təhsildən yayınması, uşaqlara qarşı zorakılıq hallarının aradan qaldırılması aktual məsələlərdən biridir. Dövlətin bu istiqamətdə apardığı davamlı siyasətin uğurlu nəticələrini izləmək sevindiricidir. Komitənin Heydər Əliyev Fondu, BMT – nin Uşaq və Əhali Fondu ilə birgə həyata keçirdiyimiz layihələr davam edir. Komitə bu təşkilatlarla ölkədə “Küçə uşaqlarının, nikahdan kənar doğumun qeydiyyatının, erkən nikah halları üzrə vəziyyəti araşdırmışdır. “Doğulan uşaqların cinsə görə nisbətinin pozulmasının səbəbləri: Mövcud vəziyyətin təhlili və problemin həlli yolları” mövzusunda sosioloji tədqiqat keçirilmişdir. Bununla əlaqədar olaraq təklif və tövsiyələr hazırlanmışdır. Bütün bunlara baxmayaraq, hər il otuz minə yaxın insan doğulmamış, ölümə məhkum olur.

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin nəzdində 11 Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzi fəaliyyət göstərir. Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzi risk qrupuna aid olan ailə, qadın və uşaqlara göstərilən dəstəyi özündə birləşdirir, vətəndaşların müraciəti əsasında onları sosial xidmətlərə yönəldir, maarifləndirmə işləri aparılır.

Biz ölkə səviyyəsində deyil, beynəlxalq miqyasda da uşaq problemlərinin müzakirə və həll edilməsinə çalışırıq. 2013-cü ildə Bakıda İSESCO-ya üzv ölkələrinin Uşaq Məsələləri üzrə Məsul Nazirlərinin “İslam dünyasında uşaqlar və urbanizasiya problemləri” mövzusunda IV Konfransı keçirildi. Həmin Konfransın nəticəsi kimi, Bakı Bəyannaməsi və Qətnamə qəbul edildi.

Azərbaycan bir sıra təşkilatların yaxın tərəfdaşdır. Həmin əməkdaşlıq ölkədə uşaqların inkişafı ilə bağlı mühüm layihələrin həyata keçirilməsinə və təcrübə mübadilələrinin aparılmasına təkan verir. Aparılan təcrübə mübadiləsi uşaq və qadın siyasətinin yerinə yetirilməsində, milli ekspertlərinin yetişməsində də xüsusi rol oynayır. Artıq bizim kifayət qədər mütəxəssislərimiz var. Və onlar ailə institutunun möhkəmləndirilməsi, qadın və uşaq hüquqlarının müdafiəsi və digər istiqamətlərdə beynəlxalq səviyyədə öz təcrübələrini

nümayiş edirlər. Nümunə üçün qeyd etmək istərdim ki, Astanada, Küveytdə keçirilən təbirdə erkən nikahlar onların fəsadları və aradan qaldırılması ilə bağlı Azərbaycan təcrübəsi öyrənilir.

Uşaq Hüquqları Konvensiyası Uşaqların hərtərəfli qorunması və müdafiəsini əhatə edən beynəlxalq sənəddir. Məhz bu Konvensiyaya qoşulan ölkələr uşaqların müdafiəsi istiqamətində mütəmadi olaraq BMT-nin uşaq hüquqları Komitəsinə hesabat təqdim edir və mütəmadi olaraq Komitə iştirakçı dövlətlərə hesabatlarla bağlı tövsiyələrini verir.

Komitəsinin 59-cu sessiyasında Azərbaycan hökumətinin BMT-nin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasının icra vəziyyəti ilə bağlı dördüncü, Konvensiyanın “Uşaq alveri, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyasına dair” və “Uşaqların silahlı münaqişələrə cəlb edilməsinə dair” Fakültativ Protokollarının icra vəziyyəti ilə bağlı ilkin hesabatlarının müzakirəsi keçirilmişdir. Müzakirələrin nəticəsi olaraq BMT-nin Uşaq Hüquqları Komitəsi Azərbaycan hökumətinə qarşıdakı 5 il üçün uşaq sahəsində tövsiyələrini təqdim etmişdir. Tövsiyələrdə ötən müddət ərzində hökumət tərəfindən uşaq sahəsində görülmüş işlər, xüsusi olaraq, ölkədə uşaq sahəsində həyata keçirilmiş qanunvericilik islahatları, xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlarla bağlı atılmış addımlar nailiyyət olaraq qiymətləndirilmişdir.

Dövlət siyasətini yerinə yetirən mərkəzi icra orqanı olaraq, komitəmiz mütəmadi olaraq müxtəlif tədbirlər həyata keçirir. Bu tədbirlər, layihələr ən müxtəlif istiqamətləri əhatə edir. Ailələrdə və dövlət uşaq müəssisələrində yaşayan xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların cəmiyyətə inteqrasiyasını təmin etmək, insanların əlillik probleminə olan diqqətini artırmaq məqsədilə kütləvi tədbirlər təşkil olunur.

Azərbaycan Respublikasının Məşğulluq Strategiyasının həyata keçirilməsi çərçivəsində Penitensiar Xidmətin Yetkinlik Yaşına Çatmayanlar üçün Tərbiyə Müəssisəsində, dövlət uşaq müəssisələrində uşaqların ixtisasa yiyələnməsi və məşğulluğunun təmin olunması məqsədilə mütəmadi olaraq görüşlər keçirilir, uşaqların maraq və ehtiyaclarına uyğun kurslar təşkil olunur.

Bütün bunlar göstərir ki, uŐaq hüquqlarının təmin edilməsi, onların qayĐı ilə əhatə olunması, yüksək mənəvi və sosial mühitdə böyüməsi   n zəruri Ő raitin yaradılması, hərtərəfli Ő xsiyy t v  layiqli v t ndaŐ kimi formalaŐması Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən birini t Őkil edir və aidiyyəti dövlət qurumları tərəfindən müvafiq istiqamətdə bir sıra addımlar atılır. UŐaq problemləri sahəsində digər məsələlərin həllinə ictimaiyyətin, o cümlədən qeyri-hökumət t Őkilatlarının,  z l sektorun nümayəndələrinin, habelə beynəlxalq t Őkilatların cəlb edilməsi birinci növbəli vəzifələrdəndir.

Hökumətin diqqətində olan əhəmiyyətli məsələlərdən biri də yuvenal  dliyy  sahəsində islahatlardır. Bu məqsədlə Yuvenal  dliyy  haqqında Qanun layihəsi hazırlanaraq geniŐ ictimai müzakirələrə çıxarılmışdır. Bu istiqamətdə məhkəmə və hüquq-mühafizə sisteminin əsas iŐ il rinin bacarıqlarının artırılması, cinayət t r tmis  yeniyetmələrə qarŐı həbs cəzasına alternativ olan cəzaların tətbiq edilməsi üzrə modellərin tərtib edilməsinə  lveriŐli Ő raitin yaradılması, cinayət qurbanları v  Őahidl ri olan yeniyetmələrin m dafiası   n x susı tədbirlərin görülməsi, eləcə də Yuvenal  dliyy  sisteminin yaradılması   n tələb olunan struktur t Őkilatlanma v  hüquqi d yiŐiklikl rin müəyyən edilməsi və dəstəklənməsi iŐl ri həyata keçirilir.

Xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinə əsaslanan dövlət uŐaq siyasəti  er iv sində cəmiyyətimizin əsas  z yi olan ailələrin sosial m dafiasinin gücləndirilməsi, təhsilin v  səhiyyənin səviyyəsinin artırılması, uŐaq yaradıcılıĐının dəstəklənməsi dayanır. Cənab Prezident İlham Əliyevin imzaladıĐı Sərəncam və F rnalarına əsasən ailə, qadın və uŐaq dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi istiqamətində, o cümlədən, m iŐ t zorakılıĐı, insan alveri, erkən nikahlar, təhsildən yayınma, saĐlamlıq imkanları məhdud olan uŐaqların v  digər kateqoriyadan olan əhalinin problemlərinin qarŐısının alınmasında Azərbaycan Respublikası Ailə, Qadın və UŐaq Problemləri  zr  Dövlət Komitəsi ümumilikdə 250 mindən çox v t ndaŐa yardım etmiŐdir.

Ölkə uşaq hüquqlarının müdafiəsi sahəsində gələcəkdə görülməli tədbirləri artıq müəyyən edib. Bununla bağlı, Cənab Prezidentin Fərmanı ilə “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasını imzalanmışdır. Konsepsiyaya əsasən “Azərbaycan ailəsi Strategiyası”nın, Uşaq Məcəlləsinin və Uşaq Strategiyasının hazırlanması nəzərdə tutulur. Eyni zamanda “Ailə psixoloqu” İnstitutu, məişət zorakılığına məruz qalmış şəxslər üçün yardım mərkəzləri və sığınacaqlar, həmçinin ölkədə zorakılıq, təhsildən yayınma və erkən nikah halları üzrə monitorinq sistemi yaradılacaqdır. Yeni sənədlərin qəbulu və təsisatların yaradılması ailə, qadın və uşaq hüquqlarının müdafiəsi sahəsində dövlət siyasətinin əsas istiqamətləri olduğunu təsdiq edir.

Bu gün biz əminliklə deyə bilərik ki, uşaqlarımızın gələcəyi etibarlı əllərdədir. Və onların layiqli vətəndaş kimi böyüməsi, təhsil alması, cəmiyyətdə mövqe tutması üçün Azərbaycan dövləti bütün imkan və şəraiti yaratmışdır. Ümummilli Lider Heydər Əliyev deyirdi ki, “Fəxr edirəm ki, bizim Azərbaycanın gözəl, goyçək, istedadlı balaları, evladdarı var. Fəxr edirəm ki, Azərbaycanın gələcəyi bu qədər gözəl təməl əsasında qurulur. Siz bugünkü həyatınızla, təhsilinizlə, öz istedadınızı inkişaf etdirməklə Azərbaycanın gələcəyinin binasını qurursunuz, böyük binanı qurursunuz. Müstəqil Azərbaycanın, daim mustəqillik içində yaşayan Azərbaycanın böyük binasını qurursunuz”. Gəlin hamılıqla bu binanın sağlam və dayanıqlı olması üçün səylərimizi birləşdirək.

***Azərbaycan Respublikası Ailə, Qadın
və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri,
professor Hicran Hüseynova***